

ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ В УПРАВЛІННІ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2023.02.168>

JEL classification: O15, O33, J24, J82

UDC: 331.108.2:004.7

Галина БОЙКІВСЬКА

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту персоналу та адміністрування,
Національний університет «Львівська політехніка», Україна
E-mail: halyna.m.boikivska@lpnu.ua
ORCID: 0000-0002-9978-7514
ResearcherID: AAC-3055-2020

Ксенія САЛАДЯК

Національний університет «Львівська політехніка», Україна
E-mail: kseniia.saladiak.me.2019@lpnu.ua

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В УМОВАХ ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

АНОТАЦІЯ

Вступ. У статті розглядаються проблеми розвитку людського капіталу в умовах цифрових трансформацій. Дана тема є актуальною та важливою для розуміння викликів та можливостей, що виникають в сучасному цифровому суспільстві, і сприяє розробці стратегій для покращення розвитку людського капіталу в даному контексті.

Метою статті є визначення та аналіз викликів, з якими стикаються суспільство та бізнес у контексті швидкого технологічного розвитку та цифрової трансформації.

Метод (методологія) дослідження базується на системному аналізі наукових джерел, статистичних даних та експертних оцінках, використовується комплексний підхід до вивчення проблеми, залучаючи знання з економіки, соціології та менеджменту.

Результати. Виявлено ключові проблеми, пов'язані з розвитком людського капіталу в умовах цифрових трансформацій. Зокрема, висвітлено виклики щодо недостатньої підготовки та адаптації працівників до нових цифрових технологій, зміни вимог до навичок та компетенцій, а також ризики соціальної нерівності в доступі до цифрових можливостей, проблеми державного інвестування в розвиток людського капіталу. Отримані результати дають підставу для розробки стратегій та політик, спрямованих на підвищення рівня розвитку людського капіталу у контексті цифрових трансформацій. Встановлено, що лише спільнодія суспільства, бізнесу та держави буде ефективною для забезпечення сталого розвитку людського капіталу і мінімізації негативних наслідків цифрових трансформацій.

Ключові слова: цифровізація; людський капітал; цифрові технології; компетентності; рівень розвитку людського капіталу; трансформаційні процеси.

Вступ

Трансформаційні процеси, що відбуваються сьогодні та пов'язані з швидким розвитком технологій, здійснюють вплив на різнобічні сфери нашого життя, включно з ринком праці, освітою, соціальними взаєминами. Водночас інформація перетворюється на найважливіший

продукт на ринку, а значна увага приділяється управлінню знаннями. Завдяки використанню цифрових платформ та технологій є можливість вчасного реагування на зміни середовища, мінімізації витрат та формування конкурентних переваг. Дана тема актуальна, оскільки вимагає уваги до проблем розвитку людського капіталу

© Галина Бойківська, Ксенія Саладяк, 2023

Отримано: 30.04.2023 р.

Рекомендовано до друку: 14.05.2023 р.

Опубліковано: 31.05.2023 р.



Ця стаття розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0, яка дозволяє необмежене повторне використання, розповсюдження та відтворення на будь-якому носії, за умови правильного цитування оригінальної роботи.

Як цитувати:

Бойківська Г., Саладяк К. Проблеми розвитку людського капіталу в умовах цифрових трансформацій. *Економічний аналіз*. 2023. Том 33. № 2. С. 168-174. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2023.02.168>

в контексті цифрових трансформацій і сприяє пошуку шляхів покращення ситуації та досягнення сталого розвитку.

Проблеми формування, розвитку й використання людського капіталу знайшли своє відображення у працях вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких варто виділити: Г. Беккера, Д. Богиню, О. Бородіну, Т. Гречишкіну, О. Грішнову, О. Длугопольського, О. Захарову, Г. Захарчин, Е. Лібанову, Н. Любомудрову, О. Носик, В. Пригоду, Д. Рікардо, А. Сміта, Л. Федулову, Т. Шульца, Г. Ялового. На дослідженнях особливостей та змін людського капіталу в умовах цифрових трансформацій зосередили свою увагу такі науковці, як: Л. Антонюк, К. Бояринова, Є. Гороховець, О. Кубатко, Л. Мельник, Г. Назарова, А. Олешко, Т. Поснова, І. Сотник, А. Трушлякова.

При проведенні дослідження та аналізу публікацій щодо даної проблеми було встановлено, що необхідно продовжувати розвивати теоретичні і практичні підходи до визначення проблем розвитку людського капіталу в умовах цифрових трансформацій.

Мета статті

Метою даної статті є аналіз проблем розвитку людського капіталу в умовах цифрових трансформацій. Враховуючи динамічне інформаційне та цифрове середовище, людський капітал стає ключовим ресурсом для використання можливостей та подолання викликів, пов'язаних з цифровими технологіями. Стаття має на меті розглянути функціонування людського капіталу через різні стадії відтворення, а також проаналізувати інвестиції в людський капітал та зміни на ринку праці, спричинені цифровими трансформаціями.

Виклад основного матеріалу дослідження

За останні роки цифрові технології проникли в усі сфери життя, змінюючи способи праці, виробництва і спілкування. Цифрові трансформації стають необхідністю для підприємств та суспільства загалом, що створює нові виклики та можливості для розвитку людського капіталу.

В такому динамічному інформаційному й цифровізованому середовищі людський капітал, до складу якого входять знання,

навички, досвід, творчий та інтелектуальний потенціал людей, здатність створювати ноу-хау, а також невід'ємні особистісні характеристики, як мотивація, здоров'я та енергія, стає ключовим ресурсом та головним багатством для використання можливостей і подолання викликів, спричинених цифровими технологіями.

Функціонування людського капіталу передбачає розгляд цього процесу через кілька стадій відтворення, таких як: формування, розподіл, використання й розвиток. При цьому процес відтворення людського капіталу потребує витрат на накопичення знань, профілактику хвороб та охорону здоров'я, створення сприятливого клімату й комфортних умов праці для персоналу, розвитку необхідних професійних навичок та знань, залучення й пошуку висококваліфікованих спеціалістів, капіталовкладення у духовний розвиток, освіту і здоров'я, використання сучасних засобів комунікації, забезпечення участі у різноманітних подіях [1].

Підприємства та організації інвестують кошти у працівників задля збільшення їхньої продуктивності й працездатності, підвищення ефективності та зменшення втрат робочого часу. Таким чином створюються умови для формування висококваліфікованого вмотивованого персоналу, забезпечується якісна робота працівників, зокрема завдяки відповідності робочого місця досвіду і навичкам співробітника.

Що стосується України, то в нашій державі інвестиції в людський капітал не є пріоритетними, що підтверджується при аналізуванні структури видатків з державного бюджету (табл. 1).

Відповідно до даних, відображених у таблиці 1, можна визначити одну з ключових проблем – недостатнє інвестування у певні напрями розвитку людського капіталу.

У структурі видатків впродовж 2020-2021 року найбільша частка інвестицій припала на соціальний захист та соціальне забезпечення – від 22 до 25%, що може свідчити про достатньо негативні тенденції, а саме про зростання бідності громадян. Соціальні блага, які отримують українці, не спрямовуються на активний розвиток людського капіталу, а лише на забезпечення базових потреб і підтримки

життя на мінімальному рівні. У такому разі, держава повинна забезпечити соціальні гарантії та захист прав громадян, створити сприятливі умови для зайнятості населення і гарантувати достойний рівень оплати праці,

сприяти розвитку інфраструктури та підприємницького середовища, що стимулюватиме створення нових робочих місць і залучення інвестицій.

Таблиця 1. Видатки державного бюджету України за функціональною класифікацією

Напрями	Значення показників, млн. грн.						Структурні зміни, % 2022 р./ 2020 р.
	2020 р.	%	2021 р.	%	2022 р.	%	
Охорона здоров'я	124925,3	9,70	170505,2	11,44	184267,8	6,81	-2,89
Духовний та фізичний розвиток	9826,4	0,76	15970,3	1,07	11051,3	0,41	-0,35
Освіта	52857,3	4,10	63837,1	4,28	58508,1	2,16	-1,94
Соціальний захист та забезпечення	322720,3	25,06	339278,9	22,77	425987,0	15,75	-9,31
Оборона	120374,1	9,35	127527,3	8,56	1142872,4	42,24	32,89
Загальні видатки	1288016,7	100	1490258,9	100	2705423,3	100	0

Джерело: розроблено автором за даними [2].

Видатки на охорону здоров'я були найвищими у 2021 році та становили 11,44 % та 170505,2 млн. грн., що можна вважати позитивним показником, адже такі капіталовкладення сприяють збереженню людського капіталу, підвищуючи його працездатність, продовжуючи тривалість трудової активності і знижуючи рівень захворюваності [2].

Видатки на духовний розвиток та культуру є найнижчими впродовж трьох років, що може свідчити про нерозуміння важливості таких видатків, адже розвиваючись духовно, люди краще продукують інноваційні ідеї, рівень креативності суспільства зростає, зберігається національна ідентичність.

Частка у видатках на освіту складає близько 4% у 2020-2021 роках та 2% у 2022 році [2]. Впродовж цих років відбулась освітня реформа, яка мала на меті оптимізувати кількість навчальних закладів та адаптувати навчальні програми до швидкозмінних умов. Загалом, видатки в освіту є дуже важливими, адже впливають на накопичення знань, талантів громадян, створюють можливості для

кар'єрного зростання, створюють сприятливе середовище для наукових досліджень та підвищують рівень життя людей.

У 2022 році видатки на оборону становили більше 40%, що пов'язано з війною на території України [2]. Для розвитку людського капіталу вони також є важливими, оскільки безпечне, стабільне середовище стимулює економічний розвиток, здійснюючи суттєвий вплив на збереження людського капіталу.

Продовжуючи досліджувати проблему інвестування, варто доповнити, що важливо рівномірно розподіляти інвестиції між секторами та групами населення, щоб уникнути нерівностей при забезпеченні потреб людей та щоб не обмежувати права та можливості громадян для розвитку. Також потрібно досліджувати потреби ринку праці, щоб спрямовувати інвестиції для досягнення максимальної віддачі та бажаних результатів у майбутньому.

Другою важливою проблемою в умовах цифрових трансформацій є зміна потреб на ринку праці, що може призвести до дефіциту кваліфікованих працівників, а також збільшити

рівень безробіття, адже все більше процесів стають автоматизованими та роботизованими, що зменшує потребу участі людини у значній кількості процесів. Як вже було сказано вище, вимоги до працівників та професійної діяльності змінюються, що створює нові ризики та потребу у перепідготовці та набутті нових навичок для роботи. З іншої сторони, цифрові трансформації також створюють можливості для розвитку нових робочих місць і секторів економіки. Нові види робіт та професій можуть виникати швидше, ніж відповідні навчальні програми та кваліфікаційні вимоги можуть

сформуватися.

Враховуючи те, що внаслідок процесів цифровізації виникатимуть нові професії, людям потрібно освоювати цифрові навички та компетентності. З розвитком технологій, знання та вміння використовувати цифрові інструменти стають все більш важливими. Люди без належної цифрової грамотності можуть втрачати можливості для працевлаштування та професійного росту.

На рис. 1. відображено цифрові навички українців у 2021 році.



Рис. 1. Цифрові навички населення України у 2021 році

Джерело: розроблено автором за даними [3].

Згідно з результатами загальнонаціонального дослідження рівня цифрових навичок, проведеного у 2021 році, можна проаналізувати, що найбільше респондентів оцінили свій рівень цифрових навичок як низький – 36,6% опитаних. Серед різновидів цифрових навичок найбільш розвинутими є інформаційні, комунікаційні та навички розв'язування проблем у цифровому середовищі. Водночас у 45,6% громадян немає жодних навичок у створенні цифрового контенту. Ймовірно, у 2023 році дані б покращились, адже проєкт «Дія.Цифрова освіта» створює усі необхідні можливості для покращення цифрових навичок людей [3].

Значну увагу потрібно приділяти оновленню освітніх програм, щоб вони надавали можливість розвивати цифрові навички, творчий потенціал учнів та студентів, заохочували до використання інноваційних технологій, залучали нові цифрові інструменти та ресурси, а на підприємствах варто використовувати внутрішнє наставництво, тренінги та семінари, перепідготовку та підвищення кваліфікації працівників для здобуття ними цифрової компетентності.

Проте, не усі громадяни проявляють бажання до покращення своїх цифрових навичок, що відображено на рис. 2.

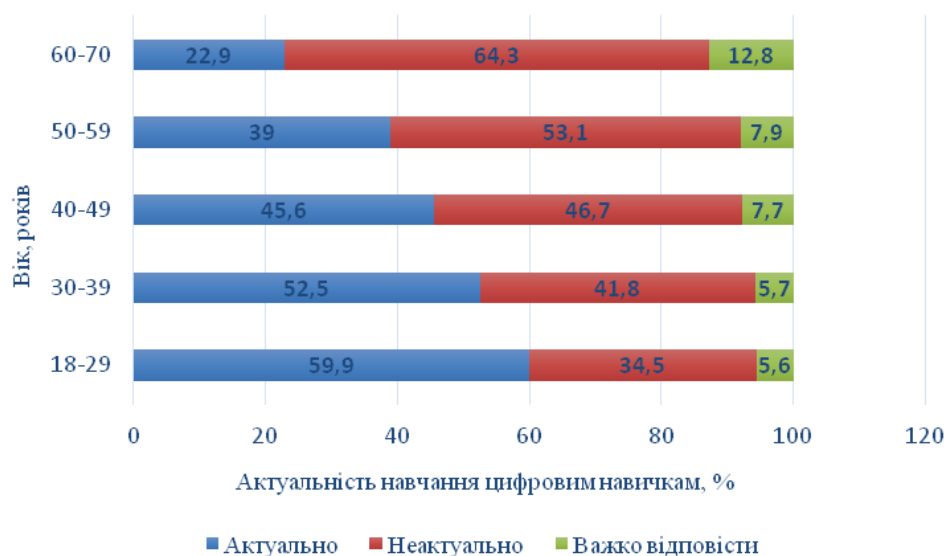


Рис. 2. Актуальність навчання цифровим навичкам у 2021 році

Джерело: розроблено автором за даними [3].

Таким чином, освоєння цифрових навичок є актуальним для українців, особливо для громадян віком 18-49 років. До основних причин, через які люди хочуть вдосконалити свої ІТ-вміння належать: бажання слідувати новим технологіям, конкурентоздатність на ринку праці, розширення своїх можливостей, урізноманітнення дозвілля.

На жаль, частка респондентів віком від 50 років, для яких навчання цифровим навичкам є неактуальним, становить від 53%, що є достатньо великим показником [3]. Внаслідок цього, професійна мобільність таких працівників зменшується, тому їм важче знайти

інше місце праці при необхідності. В свою чергу, це може призвести до посилення соціальних розривів і виключення певних груп з цифрового суспільства. Причинами неактуальності навчання можуть бути недостатнє сприйняття цифрових навичок та страх змін, що може уповільнювати процеси навчання та впровадження нових технологій.

Ще однією проблемою, яка може впливати на розвиток людського капіталу в умовах цифрових трансформацій є питання кібербезпеки, які потребують посилення заходів для захисту приватності користувачів (рис. 3).



Рис. 3. Проблеми цифрової безпеки

Джерело: розроблено автором за даними [3].

Порівнюючи дані за 2019 та 2021 роки, простежується тенденція до збільшення проблем, пов'язаних з безпекою в мережі Інтернет. У 2021 році майже половина опитаних громадян зазнавали такого типу проблем, що на 11,7% більше, ніж у 2019 році. У цифровому середовищі важливо критично мислити, оцінюючи достовірність інформації, а також забезпечувати конфіденційність, встановлюючи програми захисту серверів й антивірусні програми. За даними дослідження багато громадян через міркування безпеки відмовляються від купівлі товарів онлайн, використання загальнодоступного Wi-Fi та Інтернет-банкінгу [3].

Ще однією проблемою може бути нестабільність і швидка застарілість знань, що стимулює до навчання впродовж життя. Продуктивний розвиток людського капіталу вимагає постійного навчання та перекваліфікації, щоб відповідати вимогам часу. В умовах сучасного стрімкого старіння теоретичних знань, умінь і практичних навичок здатність підприємство постійно підвищувати професійний кваліфікаційний рівень персоналу є одним із найважливіших факторів забезпечення конкурентоспроможності на ринку, оновлення та збільшення обсягів виробництва товарів або надання послуг [4].

До інших проблем розвитку людського капіталу в умовах цифрових трансформацій належать:

- нерівномірний розподіл результатів глобалізації між державами світу, що призводить до посилення розбіжностей у рівні життя та умовах праці;
- недосконалість законодавчої бази в аспекті розвитку людського капіталу;

- зміна форм зайнятості, особливо залучення фрілансерів з короткотривалими контрактами, що може призводити до недостатнього соціального захисту цих працівників;
- прискорення міграційних процесів та втрата інтелектуального капіталу країни у зв'язку з виїздом кваліфікованих працівників [5].

Висновки та перспективи подальших досліджень

Отже, усі вищезазначені проблеми розвитку людського капіталу в умовах цифрових трансформацій потребують комплексного підходу та спільних зусиль уряду, закладів освіти, бізнесу та суспільства. Важливими завданнями для України є розвиток програм цифрової грамотності та залучення якомога більше громадян для покращення цифрових навичок, забезпечення доступу до цифрових ресурсів для усіх верств населення, реалізація освітніх програм для підготовки нових спеціальностей та перепідготовки й адаптації працівників у зв'язку зі змінами на ринку праці, збільшення інвестицій у людський капітал, розширення можливостей системи охорони здоров'я, створення сприятливих умов праці на підприємствах, посилення соціальних гарантій, сприяння зростанню фізичних та моральних показників розвитку людського організму, соціально-культурного та духовного розвитку, вдосконалення програм підтримки та стимулювання підприємництва й інновацій, а також розроблення етичних стандартів у використанні цифрових платформ.

Список використаних джерел

1. Бойківська Г. М., Саладяк К. В. Роль людського капіталу в забезпеченні ефективного розвитку підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. № 5, т. 1 (310). 2022. С. 131–134.
2. Видатки держбюджету України. *Міністерство Фінансів України*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expanse/2022>.
3. Цифрова грамотність населення України. Звіт за результатами загальнонаціонального опитування. *Дія. Цифрова освіта. Міністерство цифрової трансформації України*. 2021. URL: https://osvita.diia.gov.ua/uploads/0/2625-doslidzenna_2021_ukr.pdf.
4. Boikivska G., Mokhonko G., Andrushkiv R., Lytvynova L., Guk O. Modern technologies of personnel management in the conditions of digital economy development. *International Journal of Computer Science and Network Security*. Vol. 22, No. 2. 2022. P. 283–289.

5. Мінцифри інформує про результати цифрової трансформації в регіонах України. *Урядовий портал*. 2023. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mintsyfry-informuie-pro-rezultaty-tsyfrovoi-transformatsii-v-rehionakh-ukrainy>.

REFERENCES

1. Boikivska, H. M., and Saladak, K. V. (2022). The role of human capital in ensuring effective development of enterprises. *Bulletin of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, 5(1), 131-134.
2. Ministry of Finance of Ukraine. (2022). Expenditures of the State Budget of Ukraine. <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expanse/2022>.
3. Ministry of Digital Transformation of Ukraine. (2021). Digital literacy of the population of Ukraine: Report on the results of a nationwide survey. *Diia. Digital Education*. https://osvita.diia.gov.ua/uploads/0/2625-doslidzenna_2021_ukr.pdf.
4. Boikivska, G., Mokhonko, G., Andrushkiv, R., Lytvynova, L., Guk, O. (2022). Modern technologies of personnel management in the conditions of digital economy development. *International Journal of Computer Science and Network Security*, 22(2), 283-289.
5. Government Portal of Ukraine. (2023). *Ministry of Digital Transformation informs about the results of digital transformation in the regions of Ukraine*. <https://www.kmu.gov.ua/news/mintsyfry-informuie-pro-rezultaty-tsyfrovoi-transformatsii-v-rehionakh-ukrainy>.

Halyna Boikivska, PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor, Department of Human Resource Management and Administration, Lviv Polytechnic National University, Ukraine

Kseniia Saladiak, Lviv Polytechnic National University, Ukraine

PROBLEMS OF HUMAN CAPITAL DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF DIGITAL TRANSFORMATIONS

Abstract

Introduction. The article examines the issues of human capital development in the context of digital transformations. This topic is relevant and important for understanding the challenges and opportunities that arise in modern digital society, and it contributes to the development of strategies to enhance human capital development in this context.

The purpose of the article is to identify and analyze the challenges faced by society and businesses in the rapid technological development and digital transformation.

Methodology. The research methodology is based on a systematic analysis of scientific sources, statistical data, and expert assessments. A comprehensive approach is applied to study the problem, incorporating knowledge from economics, sociology, and management.

Results. Key problems related to human capital development in the context of digital transformations have been identified. Specifically, challenges related to inadequate preparation and adaptation of employees to new digital technologies, changing skill and competency requirements, as well as risks of social inequality in access to digital opportunities and issues of government investment in human capital development. The obtained results provide a basis for the development of strategies and policies aimed at enhancing the level of human capital development in the context of digital transformations. It is established that only the collaboration of society, businesses, and government will be effective in ensuring sustainable human capital development and minimizing the negative consequences of digital transformations.

Keywords: digitization; human capital; digital technologies; competencies; level of human capital development; transformation processes.

Cite as: Boikivska, H., and Saladiak, K. (2023). Problems of human capital development in the context of digital transformations. *Economic analysis*, 33 (2), 168-174. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2023.02.168>